

נפלאות הרמב"ן

גליון י"ז
פר' משפטים
תשפ"א

בגליון:

חילוקי רבינו
בו יבארו מקומות בו רבינו מפרש דעתו הק' דלא כשיטת רש"י

אוצרות רבינו
פנינים יקרים, אוצרות מחודשים מבארו של רבינו

מעשה חשב
עיונים ובאורים במשנתו של רבינו

אוצרות רבינו

אשר תשים לפניהם (כא כ)

ההבדל באיסור לרדון לפני הדיוט ולרדון לפני עכו"ם

דרשו רז"ל (גיטין פח): לפניהם ולא לפני גוים ולפניהם ולא לפני הדיוט ואע"פ שהזכירו חכמים שתי הכתות האלו כאחת יש הפרש ביניהם שאם רצו שני בעלי הדין לבוא לפני ההדיוט שבישראל מותר הוא ובדקלוה עלויהו דינו דין אבל לפני הגוים אסורים הם לבוא לפניהם שידון בדיניהם לעולם ואפילו היו דיניהם כדיננו באתו ענין.

כי תקנה עבד עברי שש ענים יעבד והשביעית יצא לחכמי חנם (כא כ)

מדוע התחיל המשפט הראשון בדיני עבד עברי?

א. מפני שיש בשלוח העבד בשנה השביעית זכר ליציאת מצרים הנזכר בדבור הראשון [אשר הוצאתיך מארץ מצרים] כמו שאמר בה (דברים טו טו) 'וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך ה' אלהיך על כן אנכי מצוך את הדבר הזה היום'.

ב. יש בה עוד זכר למעשה בראשית כשבת כי השנה השביעית לעבד שבתון למלאכת אדניו כיום השביעי, ויש בה [בעבד] עוד שביעי בשנים שהוא היובל כי השביעי נבחר בימים [שבת] ובשנים [שמיטות] ובשמיטות [יובל] והכל לענין אחד והוא סוד ימות עולם מ'בראשית' עד 'ויכלו', ולכן המצוה הזאת ראויה להקדים אותה שהיא נכבדת מאד רומזת לדברים גדולים במעשה בראשית ולכן החמיר בה הנביא מאד.

אם הגפו יבא הגפו יצא אם העל אשה הוא ויצאה אשתו עמו (כא א)

למי חייב האדון מזונות?

א. מכילתא: **אשתו** ממעט שומרת יבם שאינה אשתו

עמו ממעט ארוסה שאינה עמו.

ב. מכילתא דרבי שמעון: רבוי הלשון אם בעל אשה וויצאה אשתו שחייב במזונות האשה בין שהיו לו עד שלקחו רבו ובין שהיו לו אחר שלקחו רבו.

ויצאה אשתו עמו ממעט שומרת יבם שאינה עמו ויצאה אשתו עמו ממעט אשה שאינה ראויה להתקיים עמו כגון אלמנה לכהן גדול וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט.

בעל אשה הוא ממעט אשתו שלא מדעת רבו [שנשאה שלא ברשות לאחר שקנאו רבו]

בעל אשה הוא ממעט מעשה בניו ובנותיו שאינם של האדון רק מעשה ידיו של העבד של האדון.

ויצאה אשתו עמו אל תפרישנו מאשתו אל תפרישנו מבניו.

חילוקי רבינו

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם (כא כ)

סמיכות הפרשיות

רבינו

א. כאשר היה בעשרת הדברות הדבור הראשון בדיעת השם והשני באסור עבודה זרה וכשחזר וצוה את משה (לעיל כ ט) 'כה תאמר אל בני ישראל אתם ראיתם' שנתהוה אתם עוד שיתנו לבם למה שראו ויזהרו במצות האלו שצויתם אתם ראיתם [הוא] כנגד דבור 'אנכי ויולא' אתם ראיתם.

ב. אמרו במדרש רבה (שמיר ל ט) כל התורה כלה תלויה במשפט לכך נתן הקב"ה דינין אחר עשרת הדברות.

ואלה המשפטים כל מקום שנאמר 'אלהי פסל את הראשונים ואלהי מוסיף על הראשונים מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח לומר לך שתשים סנהדרין אצל המזבח.

תעשון אתי כנגד יא יהיה לך להשלים ענין עבודה זרה ואלה המשפטים כנגד יא תחמדי כי אם לא ידע האדם משפט הבית והשדה ושאר הממון יחשב שהוא שלו ויחמדהו ויקחהו לעצמו לפיכך אמר תשים להם משפטים ישרים יניהגו אותם ביניהם ולא יחמדו מה שאינו שלהם מן הדין, וכן יפרש באלה המשפטים [שאר עשרת הדברות] המשפט בעבודה זרה ובכבוד האב והרציחה והנאוף הנזכרים בעשרת הדברות.

ב. אמרו במדרש רבה (שמיר ל ט) כל התורה כלה תלויה במשפט לכך נתן הקב"ה דינין אחר עשרת הדברות.

מה נדרש מאשר תשים לפניהם?

רבינו

א. דרשו לפניהם ולא לפני גוים מפני שהיה ראוי לומר 'אשר תשים להם' כמו שאמר (טו כה) 'שם שם לו חק ומשפט' [ולא אמר לפניהם חק ומשפט] ומא לפניהם שהם יהיו הדיינים.

ב. ודרשו עוד לפניהם ולא לפני הדיוטות מפני שכתב במשפטים 'והגישו אדניו אל האלהים' (פסוק ו) 'עד האלהים יבא דבר שניהם' (כב ח) שהם הדיינים הממחזין הסמכים עד משה רבינו ולכך אמר בכאן שהמשפטים האלה ישים אותם לפני האלהים שיזכיר ולא לפני הגוים ולא לפני מי שאינו שופט על פי התורה והוא הדיוט לזה שאסור לבוא לפניו כשם שאסור לבוא לפני הגוים ואע"פ שידוע שדיניהם כדיננו או שההדיוט הזה יודע שורת הדין וידין לו כהגן אבל הוא אסור לשמו לדין ולצעק לו שיכף את בעל דינו לרדון לפניו וההדיוט עצמו אסור לרדון להם.

א. אשר תשים לפניהם אמר לו הקב"ה למשה לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק והלכה שנים או שלשה פעמים עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה ואינו מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו לכך נאמר אשר תשים לפניהם כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם.

ב. לפניהם ולא לפני גוים (גיטין פח) ואפילו ידעת בדין אחד שהם דנין אותו כדיני ישראל אל תביאהו בערכאות שלהם שהמביא דיני ערכאות לפני גוים מחלל את השם ומיקר את שם עבודה זרה להשביחה שנאמר (דברים לב לא) 'כי לא כצוריני צורם ואיבינו פלילים' כאויבינו פלילים זהו עדות לעלוי יראתם.

וזאת למודעי כי העיקר להגות בתורת רבינו הק' בלשון הסהור והזהב ובכל דברי תורתיו הק', אך להקל על המתקרים לקודש באנו להכניסם אל תחת כנפי השכינה תורתו של רבינו. והשתדלנו להיצמד ללשונו של רבינו הק' ורק במקום שהוצרכנו לקצר או לבאר הוספנו או הורדנו כמה מילים להבנת הדבר לאנשים פשוטים כמונו עד שנוכח כולנו להגות בפנים בתורתיו הק'.

ואך למותר הוא לפרט שאם שגינו בהבנת דברי קדשו הטעונו וחוסר ההבנה היא בנו.

מתוך הקדמתו של רבינו לפי עה"ת:

'ועתה דע וראה מה אשיב שואלי דבר בכתיבת פירוש התורה, אבל אתנהג כמנהג הראשונים, להניח דעת התלמידים יגיעי הגלות והצרות, הקוראים בסדרים בשבתות ובמועדים, ולמשוך לבם בפשטים ובקצת דברים נעימים לשמעיהם וליועיהם חן, ואל חנון יחוננו ויברכנו. ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם, עכ"ל'.

לכל עניני המכון הערות והארות ניתן לפנות למייל או לטל:

054-8402450 h0548402450@gmail.com

כל הזכויות שמורות ©

אם הגפנו יבא הגפנו יצא אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו (א כ)
האם האדון חייב במזונות האשה ובניו של העבד?

רבינו
 ויצאה אשתו עמו וכי מי הכניסה שתצא אלא מגיד שהקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ובניו [רש"י לשיטתו (להלן כ א) ששאר זה מזונות כי הבעל חייב במזונות מה"ת].
רבינו מוסף לרש"י
 הכניסו עמה הבנים [שחייב במזונותיהן] מכתוב אחר (ויקרא כה מא) 'ויצא מעמך הוא ובניו עמו'.
 אשת העבד עם בעלה כשפחה לאדונו שהרי מעשה ידי שניהם שלו והוא חייב במזונותם.
 [רבינו לשיטתו שהבעל אינו חייב במזונות אשתו רק במקבל מעשה ידיה]

רבינו
 הנראה בעיניו שהוא נכנס במקום הבעל כי חמלה התורה על האשה והבנים שחיייהם תלויים להם מנגד מצפים לידי הבעל ועתה שנמכר יאבדו בצרתם ולכן צוה את האדון אשר הוא לוקח מעשה ידיו להיות להם במקומו וא"כ לא יהיה על האדון רק חיוב הבעל בלבד [שאינו חייב במזונות אשתו מה"ת (כדלהלן) רק אם מקבל מעשה ידיה] ויקח מעשה ידיהם כאשר יעשה הבעל ויוזון ויפרנס, וזהו לשון ויצאה אשתו עמו כי היתה אשת העבד עם בעלה כשפחה לאדונו שהרי מעשה ידי שניהם שלו והוא חייב במזונותם.
 [רבינו לשיטתו שהבעל אינו חייב במזונות אשתו רק במקבל מעשה ידיה]

וכי ימכר איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים (כ א)

מדוע התורה צריכה לומר שלא תצא בשן ועין כעבדים?

רבינו
 מפני שאמר האשה וילדיה תהיה לאדניה שהולדים בכנענית לאדון שולד שפחה ונכרית כמוה אבל בישראלית אפלו היתה גדולה ואפלו נאמר שתהא האשה רשאה למכר את עצמה בניה של אב הן.
 [ההוכחה שאיירי בכנענית מילדיה שבישראלית של אב הן].
רבינו מקשה על רש"י
 א. באיזה ישראלית היה הו"א אם במוכר בתו לאמה שיוצאה בסימנין האיך יתנגה לו אדונו והוא אין בידו למסרה לשום אדם אחר.
 ב. הראיה שאמר שיוצאה בשש הוא רק לשיטתו שמוכר עצמו אינו נמכר אלא לשש והם בתלמוד דברי יחיד (קדושין ד:) והלכה שמוכר עצמו נמכר גם ליותר משש ויכולה להיות האשה במוכרת עצמה.

אם אדניו יתן לו אשה וילדה לו הניס או בנות האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא יצא הגפנו (כ ב)
מנין שהפסוק איירי בשפחה כנענית?

רבינו
 אם אדונו יתן לו אשה מכאן שהרשות ביד רבו למסור לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים או אינו אלא בישראלית תלמוד לומר האשה וילדיה תהיה לאדניה הא אינו אלא מדבר בכנענית שהרי העבריה אף הוא יוצאה בשש ואפילו לפני שש אם הביאה סימנין יוצאה שנאמר (דברים טו יב) 'אחיק העברי או העבריה' מלמד שאף העבריה יוצאה בשש.
 [ההוכחה שאיירי בכנענית מהאשה שבישראלית יוצאה בשש].
 ב. הראיה שאמר שיוצאה בשש הוא רק לשיטתו שמוכר עצמו אינו נמכר אלא לשש והם בתלמוד דברי יחיד (קדושין ד:) והלכה שמוכר עצמו נמכר גם ליותר משש ויכולה להיות האשה במוכרת עצמה.

קושית הבה"ג
 שיציאת הכנענים בשן ועין קנס הוא ואין למדין מן הקנסות [ובמילא לא היינו למדים מק"ו שתצא בשן ועין].

מדוע אסור להוציאה בשן ועין?

רבינו
 א. יהיה זה רעה רבה שהפיל את שנה בכעסו עמה ויוצאינה מביתו אשר היתה מיחלת ליעודו לאחר שפגם אותה.
 ב. פעמים רבים יהיו דמי הנזק בראשי האברים יותר מדמי עבודתה בהיות קרוב לבוא עתה [שעומדת לצאת בקרוב] והחמיר הכתוב על האדון בלאו שלא יגזול ממנה דמי ראשי איבריה אפלו ירצה להוציאה בהם.

והגישו אדניו אל האלהים והגישו אל הדלת או אל המזוזה ורצע אדניו את אזנו המרצע ועבדו לעלם (כ א)
לאן מגישו ומדוע נקראו כך?

רבינו
 א. אמר הכתוב והגישו אדונו אל האלהים לרמוז כי יהיה האלהים עמהם בדבר המשפט הוא יצדיק והוא ירשיע.
 ב. באלה שמות רבה (ל כד) אלא בשעה שהדין יושב ודן באמת כביכול מניח הקבי"ה שמי השמים ומשרה שכנתו בצדו.

ומכה אביו ואמו מות יומת וגנב איש ומכרו ונמצא הידו מות יומת ומקלל אביו ואמו מות יומת (כ טו - יז)

ההבדל במיתת מכה אביו לצמיתת מקלל אביו

רבינו
 כבר למדו חכמים שמכה מיתתו בחנק (סנהדרין פד:) ולכך סמך לו 'וגנב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת' שגם הוא באותה מיתה והפריש [חילק] ממנו 'מקלל אביו ואמו' מפני שהוא בסקילה שנאמר בו 'אביו ואמו קלל דמיו בו' (ויקרא כ ט) וכל מי שנאמר בו כלשון הזה הוא בסקילה ונלמד ממה שכתוב (ויקרא כ כז) 'באבן ירגמן אתם דמיהם בס'.

'ועבדו לעלם' עד מתי? ולמה נקראת כך?

רבינו
 המשכיל יבין כי לעולם כמשמעו [לעד] כי העובד עד היובל עבד כל ימי עולם [שהעולם קים עד היובל].

רבינו
 ועבדו לעולם עד היובל או אינו אלא לעולם כמשמעו תלמוד לומר (ויקרא כה י) 'ואיש אל משפחתו תשבו' מגיד שחמישים שנה קרוים עולם ולא שיהא עובדו כל חמישים שנה אלא עובדו עד היובל בין סמוך ובין מופלג.
אב"ע"ז
 עולם פירוש זמן בלשון הקדש ואמר ועבדו לעולם לזמנו של יובל שאין במועדי ישראל זמן ויהיה פירושו שישבו לזמנו הראשון שהיה חפשי.

וכי ימכר איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים (כא ז)
אם רעה בעיני אדניה אשר לו יעדה והפדה
לעם נכרי לא ימשל למכרה בהגדו בה (כא ח)

מדוע החמיר במיתת המקלל
יותר ממיתת המכה?

א. מפני שחטא הקללה מצוי יותר שהכסיל כאשר יכעס והתקצף וקלל במלכו ובאביו ואמו תמיד כל היום והעברה כפי מציאותה תמיד צריכה יסור גדול.
 ב. מפני שיש בקללה חטא גדול יותר שהיא בהזכרת השם והנה צריך להענישו על חטאו באביו ואמו ועל אשר נשא את שם ה' אלהיו לפשע וחטאת.

מדוע כתוב גונב איש ומכרו
בין מכה אביו למקלל אביו?

הגאון רב סעדיה אמר כי הכניס דבר הגונב איש ביניהם בעבור כי על הרב הנגנבים הם קטנים ויגדלו במקום אחר ולא יכירו אבותם ויבוא שיכום ויקללום ולכן ראוי להעניש הגנב במיתה כהם כי הענש הוא עליו.

וכי יריב אנשים והכה איש את רעהו האב
או האגרף ולא ימות ונפל למשכה (כא יח)

אחרים אומרים - אונקלוס - אבע"ז	רבינו
פ"י אגרף	אגרף הוא היד שקבצו האצבעות לתוך הכף להכות בה.
מלשון	כמו שאומרים בעלי אגרופין (קדושין ע"ז): אגרופו של בן אבטיח וכן באגרף רשע (יואל א יז) (ישעיה נח ד) יד רשע המכה. העפר והאות אל"ף [מיותר] כאל"ף של 'אורוע' (ירמיה לב כא).

מדוע הזכיר אחת קשה והיא האבן אחת קלה [אגרף] שלא תמית על הרוב לומר כי בשתייהן צריך אמד וחובשין אותו ואם ימות זה כגון שהכה על נפשו רוצח הוא מות יומת ואם לא ימות ישלם שבת ורפוי. במכילתא רבי נתן אומר הקיש אבן לאגרף ואגרף לאבן כמו שהאבן יש בה כדי להמית כן האגרף וכמו שהאגרף בידוע [שרואים את אגרופו] אף האבן בידוע האם נתערבבה באבנים אחרות משערין את הקלה שבהן ואם אין בה כדי להמית פוטרין אותו.	הזכיר אחת קשה והיא האבן אחת קלה [אגרף] כי גם ברגב אבן או אגרף שלא תמית על הרוב לומר כי בשתייהן צריך אמד וחובשין אותו ואם ימות זה כגון שהכה על נפשו רוצח הוא מות יומת ואם לא ימות ישלם שבת ורפוי. במכילתא רבי נתן אומר הקיש אבן לאגרף ואגרף לאבן כמו שהאבן יש בה כדי להמית כן האגרף וכמו שהאגרף בידוע [שרואים את אגרופו] אף האבן בידוע האם נתערבבה באבנים אחרות משערין את הקלה שבהן ואם אין בה כדי להמית פוטרין אותו.
--	--

רק עשתו יתן ורפא ירפא (כא ט)
האם יכול לדרוש השכר
והוא יעשה בו דברים אחרים?

ואמר רק עשתו יתן ורפא ירפא ולא ולא אמר 'שבתו ורפואתו' להגיד שיתן השכר לרופאים וירפאו אותו ולא יוכל לתבע שיתן לו השכר והוא יעשה בו דברים אחרים רק ירפא בו על כל פנים.

רבינו

ע"ד הפשט בפרשה הזאת יאמר כי ימכר איש את בתו הקטנה לאמה לא תצא כצאת העבדים הנוכרים בשביעית ויובל שלא יוכל האב להוציאה מביתו לעולם אם טיטב הנערה בעיניו ותשא חסד לפניו אבל יקחנה לו לאשה כרצונו.

רש"י

לא תצא כצאת עבדים כנענים שיוצאים בשן ועין ובראשי איברים אבל זו לא תצא בשן ועין אלא עובדת שש או עד היובל או עד שתביא סימנין וכל הקודם קודם לחירותה ונתן לה דמי עינה או דמי שיבה.

הכרח רש"י

אינו לא תצא כצאת העבדים בשש ויובל שמקיש עברי לעבריה כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה (דברים טו יב) ומה עברי יוצא בשש ויובל אף עבריה יוצאה בשש ויובל.

פ"י לא תצא כצאת העבדים

'אם רעה בעיני אדניה והפדה' על מי נאמר והפדה?

אם רעה בעיני אדניה שלא נשאה חן בעיניו לכנסה אשר לא יעדה שהיה לו ליעדה ולהכניסה לו לאשה וכסף קנייתה הוא כסף קדושה והפדה יתן לה מקום להפדות ולצאת שאף הוא [האדון] מסייע בפדיונה ומה הוא מקום שנותן לה שמגרע מפדיונה במספר השנים שעשתה אצלו כאילו היא שכורה אצלו כיצד הרי שקנאה במנה ועשתה אצלו שתי שנים אומרים לו יודע היית שעשית לה לצאת לטוף שש שנה נמצא שקנית עבודת כל שנה ושנה בשישית המנה ועשת אצרך שתי שנים הרי שלישיית המנה טול שתי שלישיות המנה ותצא מאצרך.

לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה' מי הוא העם נכרי?

לעם נכרי לא ימשול למכרה שאינו רשאי למכרה לאחר לא האדון ולא האב בבגדו בה אם בא לבגוד בה שלא לקיים בה מצות ייעוד וכן אביה מאחר שבגד בה ומכרה לזה.

רבינו מקשה על רש"י

אם כן יהיה לעם נכרי כמו לאיש נכרי, ולא מצינו לו חבר בכל הכתוב [שיקרא יחיד בלשון עם].

רבינו מפאר רש"י

שמה יהיה [האות] למ"ד נמשך וכמו שכתוב לעם לנכרי לא ימשול למכרה, פ"י שלא ימשול למכרה לעם ופירש לאיש נכרי מכל העם.

מנין למדים שאינה נמכרת לשפחות אחר שפחות?

לעם נכרי לא ימשול למכרה שאינה רשאי למכרה לאחר לא האדון ולא האב.

ראיתי במכילתא (מס' דנויקין ג) לעם נכרי לא ימשול למכרה הרי זו אזהרה לבית דין שלא ימכרה לנכרי ונראה מלשונם שאינה אזהרה שלא ימכרה פעם אחרת לא לזה ולא לאחר אבל הוא מנייה לגמרי מן הנכרי שלא ימכר אדם בתו לגוי לשפחות.

מה שדרשו בתלמוד שלא ימכר אדם את בתו לשפחות אחר שפחות הוא מיתור בבגדו בה שהרי לעם נכרי איננו רשאי למכרה לעולם ואם כן למה אמר בבגדו בה שמשמעו לומר דכיון שבגד בה פעם אחת ומכרה לשפחות לא יבגוד בה פעם אחרת, לפיכך ידרשו הכתוב כן לעם נכרי לא ימשול למכרה ובבגדו בה כלומר [איסור נוסף] ולא ימשול למכרה בבגדו בה שכיון שמכרה שוב לא ימכרה [לא ימשול נדרש גם על לעם נכרי וגם על בבגדו בה].

א. הוא הדין מתחילה אסור למכרה לנכרי אבל כי לפעמים אדם רוצה מאד לפדות את בתו מן האדון שלא יעדה ויחפוץ למכרה לגוי לשנה או לשנתיים להוציאה ממנו ולכן הזהירו הכתוב מזה.
 ב. הוא הדין מתחילה והכתוב איירי בתחילת הענין כי ימכר איש את בתו לאמה לא ימשל למכרה לנכרי.

התורה לא דברה ממכירה לנכרי כלל [אלא ממכירה לאיש נכרי שאינו האדון או האב].

מדוע התורה אוסרת מכירה לנכרי רק אחרי שמכרה נכרי?

ואם לבנו ייעדנה כמשפט הבנות יעשה לה (כא ט)

מהו יעוד?

רבינו

ע"ד הפשט יתכן שיאמר שאם ייעדנה הקונה לבנו והוא השדוך שישדכנה לו כי יעוד לשון זמון הוא 'מן המועד אשר יעודו' (שמואל ב כ ה).

רש"י

ואם לבנו ייעדנה האדון מלמד שאף בנו קם תחתיו ליעדה אם ירצה אביו ואינו צריך לקדשה קדושין אחרים אלא אומר לה הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אביך בדמיון.

מהו משפט הבנות?

רבינו

א. כמשפט אשר יעשה האדם לבנותיו יעשה לה שיתן לה משלו כמהר הבתולות וצוה בזה כאשר צוה בהענקה [לעבד] והכל חסד מאתו יתעלה [רבינו לשיטתו שייעוד הוא שידוכין ולא קדושין].
 ב. ע"ד רבותינו [שייעוד הוא קדושין] והוא האמת כמשפט הבנות אשר ישיאו אותן האבות יעשה לה הבן ופרש משפטן בשארה כסותה ועונתה.

רש"י

כמשפט הבנות שאר כסות ועונה

פ"י ונמצא בידו

רמ"י

ונמצא בידו שראוהו עדים שגנבו ומכרו ונמצא בידו כבר קודם מכירה. [הא דנאמר נמצא בידו שהיה אצל הגנב לפני המכירה].

קושית רבינו על רמ"י

לא הבינותי זה אם ללמד שראוהו עדים בידו קדם המכירה וכי תעלה על דעתך שיהא זה נהרג עליו [בלא] שיראוהו עדים שגנב ומכרו והא שהיה מצוי אצלו עצמו אינו ראיה שגנב ומכרו ודי שיאמר וגנב איש ומכרו בעדים.

הלוקח משם אינו חייב שלא נגמר המכר ביניהם או אפ"י בשנגמר המכר יפטר [שלא הוציאו עדיין מרשות הגנב] כמו שכתבתי [ע"י להלן].

רבינו

א. הכתוב הזה בא ללמד על מה ששינונו (סנהדרין פה:): הגנב נפש מישראל אינו חייב עד שיכניסנו לרשותו ואמרו בברייתא גנבו ולא מכרו [או] מכרו ועדין הוא ברשותו פטור שצריך שיביא הנגנב לרשותו [של הגנב] וכן אם הגביה הנער על כתפו ומכרו לאחר חייב הוא כי ידו קונה לו כחצירו ואז נקרא בו ונמצא בידו שפ"י שצריך להיות ברשות הגנב.

ב. יתכן ונמצא בידו של לוקח [הקונה מהגנב] שאם גנב את הנפש והביאו לביתו והביא שם [לבית הגנב] הלוקח ומכרו לו ולא הוציאו אין בשנגמר המכר יפטר [שלא הוציאו עדיין

האם חייב הגנב רק בהעביר הנגנב לרשות לוקח ממש?

רמ"י (סנהדרין פה:)

גנבו ולא מכרו [או] מכרו ועדיין ישנו ברשותו ברשות הגנב עצמו שעדיין לא הכניסו גנב ברשותו פטור שהרי לא גנבו.

רבינו מדייק ברמ"י

מפני שאין כאן גניבה כלל [אבל אם היה כבר גניבה שהיה ברשות הגנב אפילו שלא הגיע לרשות לוקח יהיה חייב] ואם כן לא נתחדש כאן דבר שלא כמשפט גנבי ממוין.

רבינו

לא ידעתי אם לומר שצריך קנין כמשפט הקניות שימשכנו מרשות מוכר לסמטא או שיגביהנו או שנאמר שהיא גזרת הכתוב בנפש שאפילו נגמר המכר ביניהם וקנה בהגבהה או במשיכה בחצר של שניהם יהיה פטור עד שיצא מרשותו לרשות לוקח.

רמ"י

על משענתו על בוריו וכחו.

אפ"י מפאר רמ"י

פ"י שלא ישע על אחר כדרך החולים רק על עצמו כי אז ינקה המכה שיוציאוהו מבית הסדר. [כדי שלא יענש המכה צריך החולה להתהלך לבד כאיש בריא]

ונכה המכה ולמד שאפלו פשע בעצמו ומת בחולשתו אחרי כן לא יומת כי המכים שנפלו למשכב לא יתהלכו בחוץ עד שתחיה מכתם ויצאו מידי הסכנה וזה טעם והתהלך בחוץ כי אם יקום והתהלך בביתו על משענת לא ינקה.

ובמכילתא אם יקום והתהלך דוקא בחוץ אבל לא במתנוונה שחוזר למשכבו בבואו מן החוץ כדרך המתנונים.

[כדי שלא יענש המכה די שהולך החולה על מקל בחוץ ואם פשע בעצמו ולא שמר ע"י וחזרה מכתו פטור המכה, אבל אם כשחוזר מחוץ אל ביתו גופל על משכבו אינו נקרא שהבריא החולה].

רבינו

לפי דעתי משענתו כפשוטו [מקל] כמו 'ואיש משענתו בידו מרב ימים' (זכריה ד ח) 'משענת הקנה' (מלכים ב יח כא).

ויאמר הכתוב כי כאשר יתחזק המכה והוא מתהלך תמיד בחוץ בשוקים וברחובות על משענתו כמשפט החלשים שנתרפאו מחלי

ויאמר הכתוב כי לא יומת כי המכים שנפלו למשכב לא יתהלכו בחוץ עד שתחיה מכתם ויצאו מידי הסכנה וזה טעם והתהלך בחוץ כי אם יקום והתהלך בביתו על משענת לא ינקה.

ובמכילתא אם יקום והתהלך דוקא בחוץ אבל לא במתנוונה שחוזר למשכבו בבואו מן החוץ כדרך המתנונים.

[כדי שלא יענש המכה די שהולך החולה על מקל בחוץ ואם פשע בעצמו ולא שמר ע"י וחזרה מכתו פטור המכה, אבל אם כשחוזר מחוץ אל ביתו גופל על משכבו אינו נקרא שהבריא החולה].

האם מותר לדרוש ברופאים להתרפאות?

רבינו (ויקרא כ"א)

והכלל כי בהיות ישראל שלמים והם רבים לא יתנהג עמהם בטבע כלל לא בגופם לא בארצם ולא בכללם ולא ביחיד מהם כי יכרך השם לחמם ומימם ויסיר מחלה מקרבם עד שלא יצטרכו לרופא ולא להשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל כמו שאמר 'כי אני ה' רופאך'

וכן היו הצדיקים עושין בזמן הנבואה גם כי יקרום עון שחלו לא ידרשו ברופאים רק בגביאים, הדרוש השם בנביא לא ידרוש ברופאים ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון השם אחר שהבטיח 'וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך' והרופאים אין מעשיהם רק על המאכל והמשתה להזהיר ממנו ולצוות עליו.

וכך אמרו (ברכות טו.) על עשרין ותרתיין שנין דמלך רבה, רב יוסף אפילו אומנא לביתיה לא קרא והמשל להם בזה תרעא דלא פתיח למצותא פתיח לאסיא והוא מאמרם שאין דרכם של בני אדם ברפואות אלא שנהגו שאילו לא היה דרכם ברפואות יחלה האדם כפי אשר יהיה עליו עונש חטאו ויתרפא ברצון השם אבל הם נהגו ברפואות והשם הניחם למקרה הטבעים.

לרבינו שאסור לדרוש ברופאים מהו דרשת חז"ל ורפוא ירפא שנתנה רשות לרופא לרפאות?

לא אמרו שנתנה רשות לחולה להתרפאות אלא כיון שחלה החולה ובא להתרפאות כי נהג ברפואות והוא לא היה מעדת השם שחלקם בחיים אין לרופא לאסור עצמו ברפואות ולא מפני חשש שמא ימות בידו אחרי שהוא בקי במלאכה ההיא ולא בעבור שיאמר כי השם לבדו רופא כל בשר שכבר נהגו.

מדוע על המזיק לשלם תשלומי ריפוי הרי אסור לדרוש ברופאים?

על כן האנשים הנצים שהכו זה את זה יש על המכה תשלומי הרפואה כי התורה לא תסמוך דיניה על הניסים כאשר אמרה (דברים טו יא) 'כי לא יחדל אביון מקרב הארץ' מדעתה שכן יהיה אבל ברצות השם דרכי איש אין לו עסק ברופאים.

מעשה חט"ה

עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים

כי מדבר אשר זדו עליהם (ספר יח יא)

פירושו בדבר אשר הזידו המצרים על ישראל ידעתי שהוא גדול מכל האלהים וטעם זה מפני שחשם גזר על ישראל ועבדום וענו אותם (בראשית טו יז) ולא היה על המצרים בזה העונש הגדול אבל הזידו עליהם וחשבו להכרית אותם מן העולם כמו שאמר (ע"פ א) הבה נתחכמה לו פן ירבה וצוה למולדות חמיות הבנים וגזר עליהם כל הבן הילוד היאורה תשליכהו (שם טז) ומפני זה היה עליהם העונש המשחית אותם לגמרי וזהו שאמר וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי (בראשית טו יז) כמו שפרשתיו (שם וע"פ יב כב) וזוהנה השם ראה מחשבתם ונקם מהם על זדון לבם וכן אמר הכתוב עוד כי ידעת כי הזידו עליהם (נחמיה טו י) כי העונש בעבור הזדון שחשבו לעשות להם והנה ה' רואה לבב ועושה משפט העשוקים ונקם ובעל חמה ואין מוחה בידו³ ואונקלוס שאמר ארי בפתגמא דחשיבו מצראי אמידן ית ישראל ביה דנינון ירצה לומר כי היה ענינם על טביעת הילדים ביאור שאיננו בכלל ועבדום וענו אותם ועל כן אבדם במים⁴

1 כוונת רבינו באומרו פירושו דלכאורה צ"ב א. הלשון אשר זדו שהיה צ"ל אשר עינו עליהם. ב. מה ביאור הכתוב עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם דלכאורה מילת כי נתינת טעם היא ומה הוא נתינת הטעם אשר זדו עליהם שגדול ה' מכל האלהים.

2 מבאר רבינו שהעונש הגדול למצרים לא היתה בשביל השעבוד והעינוי של כלל ישראל שהרי ה' גזר על ישראל ועבדום ועינו אותם והם קיימו בזה ציווי ה' רק העונש הגדול היה בשביל אשר הזידו עליהם וחשבו להכרית אותם מן העולם וע"ז כבר לא היה ציווי ה' ולכן נענשו המצרים שהשחית אותם לגמרי ובוזה מבואר היטב אשר זדו ולא כתיב אשר עינו דעל עצם העינוי לא היה משחיתם לגמרי רק העונש הגדול בא על אשר זדו שהוסיפו במזיד.

3 מבואר בדברי רבינו שהמצרים עשו זאת בהתחכמות והי' ראה מחשבתם ונקם מהם על זדון לבם דובר זה המסור ללב ומחשבה רק הקב"ה בוחן כליות ולב ובוזה מבואר היטב הכתוב שמוזה שהקב"ה ראה מחשבתם ונקם מהם על זדון לבם זה הסי' שגדול ה' מכל האלהים.

4 טעם הדבר שרבינו מביא את תרגום אונקלוס מכיון שגם התגום מבאר שסיבת עונשם לא היתה בשביל עצם השעבוד והעינוי רק בזה שהוסיפו לענות אותם יותר מהגזירה שגזרו כל הבן הילוד היאורה תשליכהו ואמנם לפי התרגום בדבר אשר זדו קאי על הגזירה של טביעת הילדים ומבאר המידה כנגד מדה שכמו שהם רצו להטביעם במים כן נענשו במים משא"כ לדעת רבינו בדבר אשר זדו קאי על הגזירה של טביעת הילדים וכולל גם מה שאמרו כל הבן הילוד היאורה תשליכהו שרצו להרוג את ישראל במידה כנגד מידה, ודו"ק.